

Bez ochrany v lese: vývoj a shrnutí kauzy „stromkaři“

Martina Křížková

Abstrakt:

Určitý typ kriminality spojený se zaměstnáváním zahraničních dělníků v České republice, jako je neplacení mezd, nedodržování pracovních podmínek ze strany „zaměstnavatelů“, zavražďování a „nucená“ práce, se stále nedaří zástupcům státních institucí (policie, soudy, inspektoráty práce) postihnout a často dokonce ani prokázat. Rozsáhlý případ tzv. „Stromkařů“, kterému se na stránkách MigraceOnline.cz soustavně věnujeme, ukazuje, že kontrolní mechanismy a nástroje, jež mají jednotlivé instituce k dispozici, jsou v současnosti nedokonalé či zásadně selhávají.¹

A je to tu znova. Na dohled ubytovny u kostela nad Horním Maršovem stojí před hospodou hlouček mužů z Litvy. Vrátili se právě z práce v lese a nahlas se dohadují. Radí se, co mají dělat. Už několik týdnů nedostali zaplacené, přestože v jejich smlouvě stojí, že výplatu dostanou každý týden.

Na asfaltovém plácku padají různé návrhy: budou stávkovat, zajedou do Prahy za majiteli firmy, kteří jim stále slibují zaplatit, pro peníze nebo okamžitě odjedou domů. Nechtějí jít na policii, nechtějí svědčit, nechtějí mluvit s právníky, ani se spojit s pracovníky Krkonošského národního parku (dále jen KRNAP), kteří je na letácích informují (i když bez jediného telefonního čísla), že pokud by se ocitli právě v takových problémech, v jakých jsou, ať je kontaktují. Lehce rezignovaní muži chtějí prostě jen své peníze, vrátit se zpátky do Litvy a rychle zapomenout.

¹ Následující text je rozšířenou verzí již publikovaného článku (Unaveni lesem, 21.12.2011, Nový Prostor 389). Kromě výsledků vlastní novinářské práce článek čerpá i ze statě Petry Kutákové Příliš úzká brána k lidským právům, La Strada Česká republika o.p.s., Praha 2010 a navazuje na další články uveřejněné na tomto portálu.

Jsou v podobné situaci jako stovky zahraničních dělníků z Vietnamu, Slovenska, Rumunska a Maďarska, kteří byli podvedeni stejným okruhem lidí během let 2009-2011. Mění se jen názvy firem (Litevci mají smlouvu se společností Brenn, předtím se jednalo o firmy Affumicata, Wood servis Praha, Madera servicio, ve kterých figurují často stejné fyzické osoby), které pod „patronátem“ firmy Less & Forest „podnikají“ v lesích. V roce 2011 se již podobné potíže ale nečekaly. Případ soustavného zneužívání cizinců při práci v Česku vzbudil pozornost nejen médií a neziskových organizací, ale i státních institucí. Dané firmy jsou pod drobnohledem. I Litevci zažili příjezd inspekce práce a policie na ubytovnu. Vedení KRNAPu se o případ zajímá, policie vyslechla organizátory těchto podvodů Jindřicha Martináka a Davida Mrkose. Majitel holdingu Less Jan Mičánek, od kterého přes firmu Less & Forest získávají zakázky na práci v lese, byl několikrát formálně i neformálně o celé situaci vyrozuměn. Našly se desítky svědků, kteří podali trestní oznámení. Od nevyplacení mezd je to ale neochránilo.

Podivně bezmocní

Případ od začátku vzbuzuje mnoho otázek a nechtě ilustruje bezmoc úřadů i fungování české policie tváří v tvář migrační praxi. Přestože jsou informace o případu známy, vyšetřit jej, určit viníky a potrestat je či pouze celou věc zastavit, se zatím zdá v českých podmínkách nemožné.

Litevci byli najati během letošního léta na práci v Česku přes inzeráty na populárním webu CVonline. Za sezónní práci v českém národním parku jim bylo slíbeno ubytování zdarma, proplacení cesty tam a zpět, jedno placené jídlo denně, smlouvy v litevštině a značně motivující, ale jak se teprve na místě ukázalo, naprosto nereálná odměna za tvrdou dřinu, 700 eur měsíčně. V červenci 2011 odjely do Krkonoš dva autobusy plné budoucích lesních dělníků. V srpnu již na místě pracovala půlka lidí, zbytek odjel zklamán domů, když se objevily první potíže s placením. V Litvě ovšem už na odjezd čekali další. A také v Estonsku, Maďarsku a Rumunsku.

Jindřich Martinák a David Mrkos a jejich spolupracovníci se po Vietnamcích, kteří zde již žili, během první krize brali jakoukoliv práci, a byli najímáni firmou Affumicata, zaměřili především na náборы v zemích EU, kdy začali používat i firmy Madera servicio a Wood servis Praha.² Jen stručně shrňme, že v roce 2010 ve velkém přivázeli lidi zejména z Rumunska a Slovenska. Obvykle skončili o něco hůře než jejich litevští následovníci. Byli tu déle a podle opakovaných svědectví jich samotných, zaměstnanců Lesů České republiky a jednotlivých majitelů ubytoven od Šumavy až po Děčín často měli hlad a bylo jim vyhrožováno, když chtěli zaplatit.³ Na rumunské velvyslanectví v Praze dokonce dorazila jedna skupina dělníků na podzim 2010 po několikadenním marném bloudění v lesích. Bez

² K tomu viz více v článcích [Obchodníci mezi stromy](#) a dále [Když se sází les, létají třísky. O zaměstnávání migrantů ve státních lesích.](#)

³ viz článek [Pracovníci z Rumunska v českých lesích: pokračování.](#)

jídla a bez peněz. To vše za situace, kdy o případu již věděla česká policie a většina odpovědných ministerstev. V Rumunsku se o podivné zaměstnávání začala zajímat tamní policie⁴. Zřejmě proto se v roce 2011 největší náborů firem okolo Martináka a Mrkose (tentokrát Madera servicio a Brenn) na práci v lese ke smůle Litevců odehrály v Pobaltí.

„Nemůžeme nic dělat, nemáme žádný oficiální doklad o tom, že se něco stalo,“ vysvětluje Václav Jansa z vedení KRNAPu, proč spolupracují s firmou Less & Forest. Ta si opakovaně na vysoutěžené zakázky v lesnictví najímá lidi, jež pak de facto pracují zadarmo, přes duo Jindřich Martinák a David Mrkos. V případě KRNAPu již druhým rokem. Jeho pracovníci rozdali proto alespoň dělníkům již zmíněné letáčky, ale protože je nikdo z nich nekontaktoval, mohou jen doufat, že situace se v budoucnu zlepší. Less & Forest vyhrál čtyřletou zakázku a pracovní podmínky dělníků nebyly přímo v podmínkách tendru.

Oficiální doklad se k panu Jansovi zřejmě jen tak nedostane. Policie i inspektoři z úřadu práce jsou stejně jako on podivně bezmocní. Rok poté, co byla právníky Matoušem Jírou, Štěpánkou Míkovou a Pavlem Čižinským podána první trestní oznámení, policie ještě ani nezahájila oficiální vyšetřování. Celý případ se stále nachází ve stádiu tzv. prošetřování: *„Znamená to, že policie nezahájila úkony v trestním řízení a případ může být kdykoliv odložen, aniž by vyšetřování skutečně začalo či dokonce došlo až k soudu,“* vysvětluje právnička Štěpánka Míková. V případě nechybí svědci, stejně jako dokumenty a potencionální viníci. Policie ale stejně nedokáže postoupit vpřed.

Trestní stíhání v nedohlednu

Policie (respektive Odbor hospodářské kriminality na Praze 1) nejprve v červnu 2011, po roce, kdy se de facto nedělo nic, případ rozdělila na pět částí, které předali různým policejním oddělením v Praze i mimo ni. *„Pokud se na tento případ nebude nahlížet jako na celek, ale rozdělí se na dílčí části, lze se obávat, že nebude nikdy řádně vyšetřen a viníci potrestáni,“* říká Petra Kutálková z nevládní organizace La Strada, která se dlouhodobě zaměřuje na pracovní vykořisťování a obchod s lidmi.

Do prosince tři z těchto podání byla skutečně odložena. Ukázkový příklad, jak po rozdělení případu „vyšetřování“ vypadá, lze najít v Brně. Místní policejní oddělení Brno-město nedokázalo prokázat podezření z krácení daní u firmy Wood servis Praha, protože firma nebyla fakticky nalezena na registrované adrese sídla a není v databázi finančního úřadu. Trestní podání bylo proto odloženo. Podobně se nepodařilo Státnímu úřadu inspekce práce zahájit některá šetření (například severní Čechy) s firmou Affumicata, protože ta s nimi prostě nekomunikuje.

Zároveň v září Útvar pro odhalování organizovaného zločinu (ÚOOZ), který se od března oficiálně kauzou zabýval, dospěl k závěru, že se v případě nejedná o obchodování s lidmi a

⁴ viz článek Robota, robota Marka Čaňka v Novém Prostoru (382), 6. 9. 2011

účast na zločinném spolčení. A to i přesto, že případ zmiňuje i Zpráva o stavu obchodování s lidmi v ČR za rok 2010, kterou zveřejnilo Ministerstvo vnitra v květnu 2011. ÚOOZ následně předala část trestních podání na oddělení hospodářské kriminality na obvodním ředitelství Praha IV., kde leží doposud. Právníci, kteří jako zmocněnci zastupují 87 poškozených, podali proti činnosti či nečinnosti policie řadu stížností, většina již byla zamítnuta.

Dozorující státní zástupkyně Karolína Fialová z Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1, která měla případ doposud na starosti, nemá čas se o kauze bavit a odkazuje na mluvčí Šárku Pokornou. Ta vysvětluje situaci jednoduše: „*Nebyly zahájeny úkony v trestním řízení, protože nebylo důvodné podezření ze spáchání trestného činu.*“ Zároveň si tak trochu stěžuje na právní zástupce poškozených, když říká, že někteří svědci jsou právníky utajeni, což prý komplikuje vyšetřování.

Podle Štěpánky Míkové má ale utajení pádný důvod. Policie je nezařadila ani do programu na ochranu svědků (až na jednoho z postižených, který byl po dvou měsících z programu vyřazen již v roce 2010), ani nezahájila trestní stíhání, kde by už jako utajení svědci mohli vystupovat. Tito lidé mohou buď přijít o pobytové oprávnění, nebo jim bylo vyhrožováno a mají strach (jde o deset lidí z 87). Navíc policie, jak vyplývá ze spisu, konfrontuje přímo Jindřicha Martináka a Davida Mrkose s konkrétními jmény a výpověďmi lidí, kteří proti nim svědčí.

Selhání kontroly

Omezené možnosti inspektorů práce v případě, jako jsou „Stromkaři“, vysvětloval generální inspektor Státní inspekce práce Rudolf Hahn na veřejné debatě Kontrola práce migrantů v ČR: zaostřeno na pracovníky v českých lesích v prosinci 2011. V diskuzi, kterou pořádalo Multikulturní centrum Praha, zdůrazňoval především podmínky, ve kterých jednotlivé inspektoráty pracují. Inspekce disponuje celkem 140 lidmi, kteří mají kontrolu pracovně – právních vztahů na starosti. Mimo vymezený seznam úkolů, který je dán plánem kontrol na daný rok, k němuž se vyjadřuje jak MPSV, tak odbory, dostávají v průměru pět tisíc dalších podnětů. Skoro dvěma tisíci z nich se nejsou z kapacitních důvodů schopni zabývat.

Přestože kauzu „Stromkaři“ inspektoři ve své agendě mají, sama účinnost postupů inspektorátů práce není ideální. Firma Affumicata sice díky zásahu MPSV, jež jednalo na podnět inspekce, přišla o licenci a tím i statut zaměstnanecké agentury, vyprázdnění firmy (tj. převedení firmy na „bílé koně“) a pokračování „byznysu“ pod jinou hlavičkou, jako se tomu stalo v tomto případě, nedokáže ani postihnout, ani zabránit. Nehledě na situaci, kdy se zástupci firmy rozhodnou s inspektory nekomunikovat.

Příklad Litevců z léta 2011 ukazuje, že ani včasná kontrola nedokáže nevyplacení mezd předejít. „*Zranitelnost migrantů na pracovním trhu... není v modelu zdůrazňujícím na prvním místě migrační kontrolu možné uspokojivě vyřešit,*“ vysvětloval Marek Čaněk pro MigraciOnline.cz v textu *Kontrola dodržování pracovních práv migrantů a migrantek je*

v konfliktu s kontrolou jejich pobytového statusu již v roce 2010. Čaněk upozornil na fakt, že systém kontrol zahraničních dělníků se dlouhodobě soustředí především na jejich pobytová oprávnění a až sekundárně na ochranu práv v pracovně právních vztazích. V situaci, kdy migranty a migrantky z tzv. třetích zemí, na českém pracovním trhu částečně nahradili migranti ze zemí Evropské unie, pak zahraniční pracovníci naráží na slabiny aktuálního stavu ochrany práv zaměstnanců v České republice jako takové.

Nulová zodpovědnost

Celá kauza má ještě jeden rozměr, jak upozorňuje organizace Transparency International na případě firmy Affumicata. Společnost Less & Forest, která už tři roky služeb Martináka, Mrkose a jejich společníků využívá a která vyhrává až 75 procent lesnických zakázek v ČR, je na systematickém vykořisťování lidí de facto závislá. Zajišťuje jim konkurenční výhodu oproti jiným firmám, neboť našli subdodavatele, kteří jim dokáží najmout lidi na práci v lese za minimální cenu.

„To by vysvětlovalo, proč jsou jejich služby využívány opakovaně po několik let, přestože se objevují tvrzení o otrocké práci, neplacení faktur anebo kriminální minulosti lidí organizujících tuto činnost,“ píše se ve zprávě TI Rizika ztrát v lesním hospodářství z roku 2011.

Podle interních informací se zástupci Ministerstva vnitra a Ministerstva zemědělství v listopadu 2011 prozatím dohodli, že při zadávání veřejných zakázek v případě státního podniku České lesy by se právě kvůli firmám jako Affumicata, vedle ceny měly do budoucna brát v potaz i pracovní podmínky lidí, kteří jsou na práci v lesích najímáni. V té době již ovšem proběhl tzv. „megatendr“, jež přisoudil Less & Forest drtivé vítězství a zakázky v lese až na deset let dopředu. Znamená to, že i přes pochyby antimonopolního úřadu o regulérnosti této zakázky, bude pracovní realita i v budoucnu značně poznamenána především přístupem vedení společnosti Less & Forest.

Ředitel Less & Forest Tomáš Zmeškal do telefonu říká, že s firmou Affumicata již nespolupracují, a na dotaz, proč tedy pokračuje ve spolupráci s firmami, jako je Madera servicio, za kterou stojí stejní lidé jako u Affumicaty, ukončuje hovor s tím, že se autorka nechová korektně a slušně. Silné napojení Less & Forest na Martináka s Mrkosem dokresluje i fakt, že si ředitel Zmeškal dvakrát (při jednáních v srpnu a v listopadu) stěžoval vedení KRNAPu, že mezi dělníky rozšířili zmiňované letáky.

David Mrkos a Jindřich Martinák mají ale kromě lesnického holdingu i další zvláštní kontakty. Znají se dobře s lobbistou Janem Vlčkem, někdejší ministr obrany generál Miroslav Vacek je podle svých slov seznámil s místopředsedou parlamentu Vojtěchem Filipem a dalšími politiky či vysokými úředníky. Jindřichovi Martinákovi se daří v roce 2005 dva roky

odkládat nástup trestu za vydírání, který je mu pak náhle zkrácen ze dvou let na pár měsíců.⁵ Bývalý policista David Mrkos je zase v roce 2000 spolumasajitelem a jednatelem firmy Crusoe CZ, jejíž druhou část vlastní přes dvě firmy plzeňská Škodovka. A vypadá to, že jako „bílý kůň“ mohl fungovat i u dalších společností. Aniž by bylo nutné spekulovat o skrytých vlivech v „zákulisí“, dokud policie spolu se státním zastupitelstvím nezačne řádně případ šetřit, budou podobná podezření jen nabývat na síle.

Obchod s lidmi

Podle odborníků by ovšem vysvětlení policejní bezmoci mohlo být prozaičtější, i když ne méně závažné. Způsob vyšetřování případu naráží na současnou organizaci a fungování policie. V případě „Stromkaři“ bylo podáno trestní oznámení hned na několik trestných činů, jež přísluší různým policejním oddělením nebo útvarům. „*Je to byrokratická instituce, která je hodnocena dle dílčích úspěchů, chybí proto motivace, aby případ udrželi pohromadě a vyšetřili to v rámci několika týmů dohromady,*“ vysvětluje advokát Michal Mazel, který byl do roku 2006 ředitelem Odboru bezpečnostní politiky na Ministerstvu vnitra. Podobně i státní zástupci se mohou obávat, že v případě, kde část svědků pochází z ciziny, se „jejich“ případ stane fiaskem, neboť mohou odcestovat, a tak se do něj raději nepouští. Sám Michal Mazel si ovšem neumí vysvětlit postup, jaký v tomto případě policie zvolila: „*Ani štěpení případu, ani odložení ohledně obchodu s lidmi,*“ dodává Mazel.

Právě kvůli podezření z trestného činu obchodování s lidmi získal případ „Stromkaři“ velkou pozornost médií a z počátku i státních úřadů. Jak již bylo řečeno výše, ÚOOZ další šetření ve v této věci již zastavil. I přes jisté pochybnosti kolem „efektivnosti“ šetření, má i zde kauza širší přesah.

Advokát Michal Mazel se ještě jako vysoký státní úředník na problematiku trestního postihu obchodování s lidmi přímo soustředil a snažil se změnit tuzemskou praxi. Jde totiž o oblast, ve které Česká republika opakovaně selhává.

Jak uvádí Petra Kutálková (2010) v publikaci *Příliš úzká brána k lidským právům*, jsme jednou ze zemí, která je na „...mezinárodním poli opakovaně kritizována za nízké počty stíhaných a odsouzených případů obchodování s lidmi.“ Konkrétně do konce roku 2011 nepadl jediný pravomocně platný rozsudek, ve kterém by byl někdo odsouzen za pracovní vykořisťování (mimo sexbyznys) či nucené práce. Podle Petry Kutálkové většina lidí, kteří byli obchodováni či vykořisťováni na našem území, na svá práva v praxi nemá šanci dosáhnout.

Česká republika jako jedna z mála evropských zemí neratifikovala tzv. Palermský protokol (2000) ani Úmluvu Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi (2005), která z tohoto dokumentu vychází. Tyto dvě mezinárodní dohody koordinují postup národních států

⁵ viz Bezvětří v českých lesích, Martina Křížková, Alexandr Budka, Nový Prostor (371), 15. 3. 2011

vůči obchodu s lidmi a národní legislativu. Neboli snaží se pojem obchod s lidmi vymezit a najít účinná preventivní i následná opatření (v oblasti trestně právní), která by mu mohla bránit. Přesto ale i v ČR platí legislativa, jež může „duch“ nepodepsaných dokumentů, uplatňovat.⁶

Na vině současného stavu tak nejsou ani nedostatečné zákony, jako spíše příliš úzké chápání samotného pojmu obchodování s lidmi v České republice. Lidé, kteří podobně jako lesní dělníci a dělnice v případě Stromkaři, pracovali de facto zadarmo a ve zcela nevyhovujících podmínkách, bylo jim vyhrožováno a měli hlad, nejsou pro policii ani státní zástupce identifikovatelní jako oběti obchodu s lidmi. Zejména díky různorodému výkladu a vágnosti chápání pojmu na poli pracovního vykořisťování.

Skutečnost komplikuje i fakt, že v podobných případech (pracovní vykořisťování) se jako oběti často nevnímají v tomto smyslu ani samotní postižení. Neznamená to ovšem, že nehledají spravedlnost vůbec.

„Už jsem se smířil s tím, že peníze nevidím. Nechápu ale, jak je možné, že nikdo není obžalovaný ani rok a půl poté, co jsem s právníky podal trestní oznámení...Když jsem sem přijel, věřil jsem, že Česko je země svobody a demokracie, kde se člověku dostane spravedlnosti. Jsem zklamán,“ říká jeden z poškozených pan Tuan, který pro firmu Affumicata pracoval spolu se svým bratrem několik měsíců.

V případě „Stromkaři“ byla ovšem podána trestní oznámení i kvůli jiným trestním činům než je obchod s lidmi: kvůli podezření z podvodu, účasti na zločinném spolčení a krácení daní.⁷ Jak je popsáno výše, ani po roce a půl policie není tyto přečiny, které se z povahy „podnikání“ uvedených firem zdají zřejmé, schopna začít šetřit nebo trestní podání rovnou odkládá.

Ať již situace, ve které se zástupcům státních institucí nedaří tento konkrétní případ vyšetřit a jak ukazují zkušenosti z roku 2010 a 2011, ani pokračování kriminální činnosti účinně bránit, nastala díky limitům daných aktuálním fungováním těchto institucí nebo selháním jednotlivců v nich působících (neschopnost, korupce), jen soustředěný a trvalý zájem veřejnosti může napomoci k úspěšnému řešení celé kauzy a potažmo i dalších případů, ve kterých k podobnému jednání dochází či došlo.

Článek vznikl v rámci projektu „Systém pracovních kontrol imigrantů v ČR: je třeba inspirace odjinud“, který je realizován s laskavou podporou Velvyslanectví Spojených států v ČR.

Open Society Fund Praha podpořil investigativní výzkum Martiny Křížkové v kauze stromkaři.

⁶ Především viz zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁷ Jednalo se především o neodvedení: daně, pojistného na sociálním zabezpečení, pojistného na úrazové pojištění, pojistného na zdravotní pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.